

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 27ης Ιουνίου 2013*

«Αναγνώριση διπλωμάτων και τίτλων — Οδηγία 2005/36/ΕΚ — Επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή —
Μερική και περιορισμένη αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων — Άρθρο 49 ΣΛΕΕ»

Στην υπόθεση C-575/11,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα) με απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 16 Νοεμβρίου 2011, στο πλαίσιο της δίκης

Ελευθέριος-Θεμιστοκλής Νασιόπουλος

κατά

Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Α. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, Μ. Berger, Α. Borg Barthet, Ε. Levits (εισηγητή) και J.-J. Kasel, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Φεβρουαρίου 2013,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Ε.-Θ. Νασιόπουλος, εκπροσωπούμενος από τον Α. Ν. Δενδρινό, δικηγόρο,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Ε. Σκανδάλου, και Ζ. Χατζηπαύλου, καθώς και από τον Ι. Μπακόπουλο,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Μ. Smolek και D. Hadroušek,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Möller,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues καθώς και από τις Ν. Rouam και F. Gloaguen,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον W. Ferrante, avvocato dello Stato,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Posch,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους B. Majczyna και M. Szpunar,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την E. Τσερέπα-Lacombe και τον H. Støvlbæk,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 49 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο της εκδικάσεως διαφοράς μεταξύ του Ε.-Θ. Νασιόπουλου και του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας με αντικείμενο αίτημα του Ε.-Θ. Νασιόπουλου, Έλληνα πολίτη, να του επιτραπεί η πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή στην Ελλάδα βάσει των επαγγελματικών προσόντων που απέκτησε στη Γερμανία.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ L 255, σ. 22), η οποία αντικατέστησε, χωρίς πάντως να μεταβάλει τον μηχανισμό τους, τα διάφορα συστήματα αναγνώρισεως τα οποία καταργήθηκαν από 20ής Οκτωβρίου 2007, και ειδικότερα την οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ L 19 σ. 16), και την οδηγία 92/51/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, σχετικά με ένα δεύτερο γενικό σύστημα αναγνώρισης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, το οποίο συμπληρώνει την οδηγία 89/48/ΕΟΚ (ΕΕ L 209, σ. 25), ορίζει στο άρθρο 1 τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους το κράτος μέλος που εξαρτά την ανάληψη ή την άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος, στην επικράτειά του, από την κατοχή καθορισμένων επαγγελματικών προσόντων (στο εξής αναφερόμενο ως το “κράτος μέλος υποδοχής”) αναγνωρίζει, για την ανάληψη και την άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος, τα επαγγελματικά προσόντα που έχουν αποκτηθεί σε ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη (στο εξής αναφερόμενα ως “κράτη μέλη καταγωγής”) δίνοντας στον κάτοχό τους το δικαίωμα να ασκεί εκεί αυτό το επάγγελμα.»

- 4 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας καθορίζει τα αποτελέσματα της αναγνώρισεως:

«1. Η αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων από το κράτος μέλος υποδοχής παρέχει στο δικαιούχο τη δυνατότητα να αποκτήσει, στο εν λόγω κράτος μέλος, πρόσβαση στο ίδιο επάγγελμα για το οποίο διαθέτει τα προσόντα στο κράτος μέλος καταγωγής, και να το ασκεί στο κράτος μέλος υποδοχής υπό τις ίδιες προϋποθέσεις όπως και οι υπήκοοί του.

2. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, το επάγγελμα που επιθυμεί να ασκήσει ο αιτών στο κράτος μέλος υποδοχής είναι το ίδιο με εκείνο για το οποίο διαθέτει τα προσόντα στο κράτος μέλος καταγωγής, εφόσον οι καλυπτόμενες δραστηριότητες είναι συγκρίσιμες.»

5 Το άρθρο 11 της ίδιας οδηγίας περιγράφει τα επίπεδα των προσόντων ως εξής:

«[...]

α) βεβαίωση επάρκειας που χορηγείται από αρμόδια αρχή του κράτους μέλους καταγωγής, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους [...]

[...]

β) πιστοποιητικό που βεβαιώνει επιτυχή ολοκλήρωση κύκλου σπουδών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης:

[...]

[...]

δ) δίπλωμα που βεβαιώνει επιτυχή ολοκλήρωση της εκπαίδευσης μεταδευτεροβάθμιου επιπέδου, διάρκειας τουλάχιστον τριών και όχι άνω των τεσσάρων ετών ή ισοδύναμης διάρκειας υπό καθεστώς μερικής παρακολούθησης, σε πανεπιστήμιο ή ίδρυμα ανώτερης εκπαίδευσης ή άλλο ίδρυμα του αυτού εκπαιδευτικού επιπέδου, καθώς και την ενδεχομένως απαιτούμενη επιπλέον αυτού του κύκλου μεταδευτεροβάθμιων σπουδών επαγγελματική κατάρτιση·

ε) δίπλωμα που πιστοποιεί ότι ο κάτοχος ολοκλήρωσε επιτυχώς κύκλο μεταδευτεροβάθμιων σπουδών ελάχιστης διάρκειας τεσσάρων ετών ή αντίστοιχης διάρκειας υπό καθεστώς μερικής παρακολούθησης, σε πανεπιστήμιο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή σε άλλο ίδρυμα ανάλογου επιπέδου, καθώς και, ενδεχομένως, την επαγγελματική κατάρτιση που μπορεί να απαιτείται συμπληρωματικά προς τον εν λόγω κύκλο μεταδευτεροβάθμιων σπουδών.»

6 Το άρθρο 13, παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/36 καθορίζει τις προϋποθέσεις της αναγνώρισεως ως εξής:

«Εάν σε ένα κράτος μέλος υποδοχής απαιτείται για την ανάληψη ή την άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένου επαγγέλματος η κατοχή συγκεκριμένων επαγγελματικών προσόντων, η αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους παρέχει την δυνατότητα ανάληψης του οικείου επαγγέλματος και της άσκησής του, υπό τους ίδιους όρους με εκείνους που ισχύουν για τους υπηκόους του, στους αιτούντες που είναι κάτοχοι της βεβαίωσης επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσης που απαιτείται από άλλο κράτος μέλος για την ανάληψη ή την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος στην επικράτειά του.

Οι βεβαιώσεις επάρκειας ή οι τίτλοι εκπαίδευσης πρέπει να πληρούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) να έχουν χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους μέλους, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους·

β) να βεβαιώνουν επίπεδο επαγγελματικών προσόντων τουλάχιστον ισοδύναμο με το αμέσως προηγούμενο επίπεδο εκείνου που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής, όπως ορίζεται στο άρθρο 11.»

- 7 Το άρθρο 14 της εν λόγω οδηγίας αφορά τα αντισταθμιστικά μέτρα και ορίζει τα εξής:

«1. Το άρθρο 13 δεν κωλύει το κράτος μέλος υποδοχής να απαιτεί από τον αιτούντα την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης προσαρμογής επί τρία έτη, κατ' ανώτατο όριο, ή την υποβολή σε δοκιμασία επάρκειας [...]

[...]

4. Για λόγους εφαρμογής της παραγράφου 1 [...], νοούνται ως “τομείς γνώσεων ουσιωδώς διαφορετικοί” οι τομείς των οποίων η γνώση είναι απαραίτητη για την άσκηση του επαγγέλματος και ως προς τους οποίους η εκπαίδευση που έχει λάβει ο μετανάστης παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις όσον αφορά τη διάρκεια ή το περιεχόμενο σε σχέση με την εκπαίδευση που απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής.

5. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται δεόντως τηρούμενης της αρχής της αναλογικότητας. Ειδικότερα, εάν το κράτος μέλος υποδοχής προτίθεται να απαιτήσει από τον αιτούντα την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης προσαρμογής ή την υποβολή του σε δοκιμασία επάρκειας, πρέπει κατ' αρχάς να εξακριβώσει κατά πόσον οι γνώσεις που έχει αποκτήσει ο αιτών κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής πείρας του σε κράτος μέλος ή σε τρίτη χώρα είναι ικανές να καλύψουν, πλήρως ή μερικώς, την ουσιώδη διαφορά για την οποία γίνεται λόγος στην παράγραφο 4.»

Το ελληνικό δίκαιο

- 8 Κατά το προεδρικό διάταγμα 90/1995 – Επαγγελματικά δικαιώματα πτυχιούχων του Τμήματος Φυσικοθεραπείας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή αποτελεί νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα, δεδομένου ότι για την άσκησή του απαιτείται η κατοχή πτυχίου της εν λόγω σχολής, η οποία αποτελεί ίδρυμα του ίδιου εκπαιδευτικού επιπέδου (τριτοβαθμίου) με τα πανεπιστήμια ή τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, χορηγουμένου κατόπιν σπουδών διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών.
- 9 Ειδικότερα, η αρμόδια αρχή, προκειμένου να επιτρέψει την πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή σε πρόσωπο το οποίο έχει αποκτήσει, σε άλλο κράτος μέλος, επαγγελματικό τίτλο, πρέπει να διαπιστώσει ότι ο επαγγελματικός αυτός τίτλος αποτελεί όχι απλώς βεβαίωση επάρκειας ή πιστοποιητικό κατά την έννοια του άρθρου 11 της οδηγίας 2005/36, αλλά επίσης δίπλωμα.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 10 Ο Ε.-Θ. Νασιόπουλος είναι Έλληνας πολίτης, κάτοχος απολυτηρίου ελληνικού Λυκείου. Μετά την εκπαίδευσή του, στη Γερμανία, ως μασέρ-ιατρικός λουτροθεραπευτής («Masseur und medizinischer Bademeister»), η οποία διήρκεσε δυόμισι έτη και περιλάμβανε τόσο θεωρητική διδασκαλία όσο και πρακτική άσκηση, απέκτησε άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος αυτού. Ο τίτλος που χορηγείται στη Γερμανία για το επάγγελμα του «μασέρ-ιατρικού λουτροθεραπευτή» είναι επιπέδου μέσης (δευτεροβάθμιας) επαγγελματικής εκπαίδευσης.
- 11 Ο αιτών της κύριας δίκης, στηριζόμενος στα επαγγελματικά προσόντα που είχε αποκτήσει στη Γερμανία, υπέβαλε στο ελληνικό Υπουργείο Υγείας αίτημα να του αναγνωρισθεί το δικαίωμα προσβάσεως στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, το οποίο είναι στην Ελλάδα το πλέον συναφές με αυτό του «μασέρ-ιατρικού λουτροθεραπευτή».
- 12 Το αίτημα αυτό απορρίφθηκε. Αφενός, το επάγγελμα του «μασέρ-ιατρικού λουτροθεραπευτή» δεν είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στην Ελλάδα. Αφετέρου, ο αιτών της κύριας δίκης δεν επιτρέπεται να ασκήσει το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, δεδομένου ότι κατέχει απλώς πιστοποιητικό

σπουδών δύομισι ετών, ενώ για την πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή απαιτείται, στην Ελλάδα, δίπλωμα ανώτατης εκπαίδευσης χορηγούμενο κατόπιν σπουδών διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών.

- 13 Ο Ε.-Θ. Νασιόπουλος κατέθεσε αίτηση ακυρώσεως κατά της εν λόγω αποφάσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, προβάλλοντας παράβαση του ισχύοντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση συστήματος αναγνώρισεως των επαγγελματικών προσόντων και προσβολή του κατ' άρθρο 49 ΣΛΕΕ δικαιωμάτος του στην ελεύθερη εγκατάσταση.
- 14 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, λαμβανομένης υπόψη ιδίως της νομολογίας του Δικαστηρίου (απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2006, C-330/03, *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, Συλλογή 2006, σ. I-801), εγείρει εύλογες αμφιβολίες η μη αναγνώριση στον αιτούντα της κύριας δίκης, από τις ελληνικές αρχές, του δικαιώματος μερικής, έστω, προσβάσεως στο νομοθετικώς κατοχυρωμένο στην Ελλάδα επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, ώστε να καταστεί δυνατή η εκ μέρους του άσκηση στη χώρα αυτή του μέρους εκείνου των επαγγελματικών δραστηριοτήτων των φυσικοθεραπευτών (παροχή υπηρεσιών μαλάξεων και υδροθεραπείας) τις οποίες μπορεί αυτός να ασκεί νομίμως στη Γερμανία.
- 15 Υπό τις συνθήκες αυτές το Συμβούλιο της Επικρατείας ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Κατά την έννοια του άρθρου [49 ΣΛΕΕ], η επιδίωξη διασφάλισης παροχής υψηλού επιπέδου υπηρεσιών υγείας αρκεί, λαμβανομένης υπόψη και της αρχής της αναλογικότητας, για να δικαιολογήσει περιορισμό στην ελευθερία εγκαταστάσεως, ο οποίος προκύπτει από σύστημα διατάξεων, οι οποίες ισχύουν σε ορισμένο κράτος μέλος (κράτος μέλος υποδοχής) και οι οποίες:

- α) επιτρέπουν την άσκηση ορισμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων μόνον στα πρόσωπα τα οποία έχουν δικαίωμα να ασκούν στο εν λόγω κράτος μέλος το νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή,
- β) αποκλείουν τη δυνατότητα μερικής προσβάσεως στο επάγγελμα αυτό και
- γ) συνεπάγονται, ως εκ τούτου, πλήρη αδυναμία ενός υπηκόου του κράτους μέλους υποδοχής, ο οποίος απέκτησε σε άλλο κράτος μέλος (κράτος μέλος προελεύσεως) τίτλο που του επιτρέπει την άσκηση νομοθετικώς κατοχυρωμένου στο τελευταίο αυτό κράτος μέλος επαγγέλματος συναπτομένου με την παροχή υπηρεσιών υγείας [αλλά δεν του επιτρέπει, λόγω μη συνδρομής των προϋποθέσεων της οδηγίας [...], την άσκηση, στο κράτος μέλος υποδοχής, του επαγγέλματος του φυσικοθεραπευτή] να ασκήσει στο κράτος μέλος υποδοχής, κατά μερική πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, ορισμένες μόνον από τις υπαγόμενες στο τελευταίο αυτό επάγγελμα δραστηριότητες, δηλαδή εκείνες τις οποίες ο ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα να ασκεί στο κράτος μέλος προελεύσεως;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 16 Με το προδικαστικό του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 49 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιβαίνει προς αυτό εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει τη μερική πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, το οποίο είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής, σε υπήκοο αυτού του κράτους ο οποίος έχει αποκτήσει σε άλλο κράτος μέλος ορισμένο τίτλο, όπως τον τίτλο του μασέρ-ιατρικού λουτροθεραπευτή, που του επιτρέπει να ασκεί, στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος, μέρος των δραστηριοτήτων τις οποίες καλύπτει το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή.

- 17 Το ερώτημα αυτό πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των αρχών που έχουν διαπλαστεί με την προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, αντικείμενο της οποίας ήταν η μερική αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων.
- 18 Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αν αντιβαίνει στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ ο εκ μέρους των αρμοδίων αρχών του κράτους μέλους υποδοχής αποκλεισμός της δυνατότητας μερικής προσβάσεως σε ορισμένο νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα με σκοπό την άσκηση μόνον ορισμένης ή ορισμένων δραστηριοτήτων τις οποίες καλύπτει το επάγγελμα αυτό.
- 19 Το Δικαστήριο υπενθύμισε συναφώς ότι, κατά το άρθρο 49, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, η ελευθερία εγκαταστάσεως ασκείται σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους. Επομένως, όταν η πρόσβαση σε συγκεκριμένη δραστηριότητα ή η άσκηση της δραστηριότητας αυτής είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένη στο κράτος μέλος υποδοχής, ο υπήκοος άλλου κράτους μέλους ο οποίος προτίθεται να ασκήσει τη δραστηριότητα αυτή πρέπει καταρχήν να πληροί τις προϋποθέσεις της οικείας νομοθεσίας (απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1995, *C-30/94, Gebhard*, Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψη 36).
- 20 Δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις προσβάσεως στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή δεν έχουν αποτελέσει μέχρι σήμερα αντικείμενο εναρμονίσεως στο επίπεδο της Ένωσης, τα κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι αρμόδια για τον καθορισμό των προϋποθέσεων αυτών, καθόσον η οδηγία 2005/36 δεν έχει περιορίσει τη σχετική αρμοδιότητά τους. Γεγονός πάντως είναι ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να ασκούν τις αρμοδιότητές τους στον τομέα αυτόν σεβόμενα τις κατοχυρωμένες από τη Συνθήκη θεμελιώδεις ελευθερίες (βλ. απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 2001, *C-108/96, Mac Quen κ.λπ.*, Συλλογή 2001, σ. I-837, σκέψεις 24 και 25, καθώς και προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, σκέψεις 28 και 29).
- 21 Ειδικότερα, η ρύθμιση του κράτους μέλους υποδοχής η οποία αποκλείει οποιαδήποτε δυνατότητα μερικής προσβάσεως σε νομοθετικώς κατοχυρωμένο επάγγελμα και είναι, ως εκ τούτου, ικανή να παρακωλύει ή να καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως μπορεί να κρίνεται δικαιολογημένη μόνον εφόσον ανταποκρίνεται σε επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και δεν βαίνει πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από αυτή σκοπού.
- 22 Όσον αφορά τον σκοπό ρυθμίσεως όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, οι επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος τους οποίους επικαλούνται οι κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις είναι, αφενός, η προστασία των καταναλωτών και, αφετέρου, η προστασία της υγείας.
- 23 Όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών, επισημαίνεται ότι ασφαλώς η μερική αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων μπορεί, καταρχήν, να έχει ως αποτέλεσμα την κατάτμηση σε διάφορες δραστηριότητες των επαγγελματιών που είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένα σε ορισμένο κράτος μέλος. Το γεγονός αυτό δημιουργεί ουσιαστικά τον κίνδυνο για τους αποδέκτες υπηρεσιών παρεχόμενων από επαγγελματίες εγκατεστημένους εντός του εν λόγω κράτους μέλους να πληνηθούν ως προς την έκταση των προσόντων που συνδέονται με το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή.
- 24 Εντούτοις, ο αποκλεισμός της δυνατότητας μερικής, έστω, προσβάσεως στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή βαίνει πέραν του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των καταναλωτών.
- 25 Πράγματι, όπως επισήμανε το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, ο θεμιτός σκοπός της προστασίας των καταναλωτών μπορεί να επιτυγχάνεται με μέτρα που είναι λιγότερο επαχθή σε σύγκριση με τον πλήρη αποκλεισμό της προσβάσεως, έστω και μερικής, σε ορισμένο επάγγελμα, όπως, μεταξύ άλλων, με την επιβολή της υποχρεώσεως να φέρει ο ενδιαφερόμενος τον επαγγελματικό τίτλο της χώρας προελεύσεως ή τον

τίτλο εκπαίδευσέως τόσο στη γλώσσα στην οποία του χορηγήθηκε και σύμφωνα με τον αρχικό τύπο όσο και στην επίσημη γλώσσα του κράτους μέλους υποδοχής (βλ., κατ' αναλογία, προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, σκέψη 38).

- 26 Όσον αφορά την προστασία της υγείας, η Τσεχική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα επαγγέλματα του τομέα της υγείας αφορούν ένα ιδιαιτέρως ευαίσθητο πεδίο και η Γαλλική Κυβέρνηση έχει την άποψη ότι τα εν λόγω επαγγέλματα έχουν ειδικό περιεχόμενο και δεν μπορούν να εξομοιώνονται προς τα λοιπά νομοθετικώς κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Με την ερμηνεία αυτή συντάσσεται ιδίως η Ιταλική Κυβέρνηση η οποία θεωρεί ότι δεν είναι δυνατό να αποσπώνται ορισμένες επαγγελματικές δραστηριότητες από το σύνολο των δραστηριοτήτων που αποτελούν το αντικείμενο του επίμαχου επαγγέλματος του τομέα της υγείας χωρίς να διακυβευθούν η προστασία της δημόσιας υγείας, το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών και η εμπιστοσύνη που επιδεικνύουν οι αποδέκτες των υπηρεσιών στον αντίστοιχο τίτλο σπουδών.
- 27 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, ασφαλώς, η δημόσια υγεία, στην οποία αναφέρεται εξάλλου το άρθρο 52 ΣΛΕΕ, επιβάλλει ιδιαίτερη προσοχή κατά την εκτίμηση των εθνικών μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία της. Ειδικότερα, όπως επισήμανε η Γαλλική Κυβέρνηση, το γεγονός και μόνον ότι κράτος μέλος επέλεξε σύστημα προστασίας διαφορετικό από εκείνο που έχει καθιερώσει άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί να επηρεάσει την εκτίμηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας των διατάξεων που έχουν θεσπιστεί στον τομέα αυτό (βλ., ιδίως, προαναφερθείσα απόφαση *Mac Quen* κ.λπ., σκέψεις 33 και 34· απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-294/00, *Gräbner*, Συλλογή 2002, σ. I-6515, σκέψεις 46 και 47, καθώς και απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2008, C-141/07, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 2008, σ. I-6935, σκέψη 51).
- 28 Εντούτοις, πρώτον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή και, κατ' ακολουθία, το επάγγελμα του μασέρ οποιουδήποτε τύπου δεν εμπίπτει στον τομέα των ιατρικών επαγγελμάτων αυτών καθαυτών αλλά στον τομέα των παραϊατρικών επαγγελμάτων. Ο τομέας αυτός, ο οποίος καλύπτει μεγάλο αριθμό ετερογενών δραστηριοτήτων, δεν μπορεί να αποκλείεται εξ ορισμού από το προβλεπόμενο στο δίκαιο της Ένωσης σύστημα αμοιβαίας αναγνώρισεως των νομοθετικώς κατοχυρωμένων επαγγελμάτων.
- 29 Δεύτερον, πρέπει να τονιστεί ότι ο αποδέκτης υπηρεσιών παρεχομένων από μασέρ-ιατρικό λουτροθεραπευτή χαίρει, εκ των πραγμάτων, της ιδιαίτερης προσοχής την οποία επιβάλλει η προστασία της υγείας. Πράγματι, όπως διευκρίνισε ιδίως η Ελληνική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η παροχή υπηρεσιών από μασέρ-ιατρικό λουτροθεραπευτή συνίσταται στην εφαρμογή θεραπείας που έχει συνταγογραφηθεί όχι από τον ίδιο τον μασέρ-ιατρικό λουτροθεραπευτή, αλλά από ιατρό. Σε αυτόν τον ιατρό αποτείνεται καταρχάς ο ασθενής και αυτός ο ιατρός υποδεικνύει, εν συνεχεία, στον μασέρ-ιατρικό λουτροθεραπευτή ποια μέθοδο πρέπει να ακολουθήσει στο πλαίσιο της τεχνικής εφαρμογής της θεραπείας. Ειδικότερα, ο μασέρ-ιατρικός λουτροθεραπευτής δεν επιλέγεται απευθείας από τον ασθενή και δεν ενεργεί υπό τις οδηγίες του τελευταίου, αλλά υποδεικνύεται από και ενεργεί σε στενή συνεννόηση με εκπρόσωπο του ιατρικού επαγγέλματος, τελώντας σε σχέση εξαρτήσεως και συνεργασίας προς αυτόν.
- 30 Μολονότι από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ο αποκλεισμός της δυνατότητας μερικής, έστω, προσβάσεως στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή βαίνει πέραν όχι μόνον του μέτρου που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των καταναλωτών, αλλά και όσων επιτάσσει η προστασία της υγείας, εντούτοις πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των ακόλουθων δύο περιπτώσεων.
- 31 Η πρώτη περίπτωση αφορά καταστάσεις στις οποίες τόσο στο κράτος μέλος προελεύσεως όσο και στο κράτος μέλος υποδοχής ο βαθμός ομοιότητας μεταξύ των δύο επαγγελμάτων είναι τέτοιος ώστε να μπορούν αυτά να χαρακτηρισθούν ως «συγκρίσιμα» και, κατά συνέπεια, ως «ίδιο επάγγελμα» κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2005/36. Σε τέτοιες καταστάσεις, τα κενά που έχει η εκπαίδευση του αιτούντος σε σχέση με την εκπαίδευση η οποία απαιτείται στο κράτος μέλος υποδοχής μπορούν πράγματι να πληρωθούν διά της εφαρμογής των αντισταθμιστικών μέτρων του

άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/36, και να διασφαλιστεί με τον τρόπο αυτό η πλήρης ένταξη του ενδιαφερομένου στο επαγγελματικό σύστημα του κράτους μέλους υποδοχής (βλ. προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, σκέψη 34). Επομένως, σε τέτοιες καταστάσεις, η άρνηση του κράτους μέλους υποδοχής να επιτρέψει τη μερική πρόσβαση σε ορισμένο επάγγελμα δεν συνιστά παράβαση του άρθρου 49 ΣΛΕΕ.

- 32 Αντιθέτως, η δεύτερη περίπτωση αφορά καταστάσεις οι οποίες δεν καλύπτονται από την οδηγία 2005/36, υπό την έννοια ότι οι διαφορές μεταξύ των τομέων δραστηριοτήτων είναι τόσο έντονες ώστε, στην πραγματικότητα, ο αιτών θα έπρεπε να πραγματοποιήσει πλήρη εκπαίδευση προκειμένου να μπορεί να ασκήσει, σε άλλο κράτος μέλος, τις δραστηριότητες για τις οποίες διαθέτει τα σχετικά προσόντα. Πρόκειται όμως για έναν παράγοντα ο οποίος μπορεί αντικειμενικά να εξαναγκάσει τον ενδιαφερόμενο να μην ασκήσει τις δραστηριότητες αυτές εντός του κράτους μέλους υποδοχής (βλ. προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, σκέψη 35). Σε τέτοιες καταστάσεις, ενδέχεται να στοιχειοθετείται παράβαση του άρθρου 49 ΣΛΕΕ.
- 33 Συναφώς, το Δικαστήριο επισήμανε, αφενός, ότι στις αρχές και, ειδικότερα, στα αρμόδια δικαστήρια του κράτους μέλους υποδοχής εναπόκειται να προσδιορίζουν, για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, σε ποιο βαθμό το περιεχόμενο της εκπαίδευσης που πραγματοποίησε ο ενδιαφερόμενος είναι διαφορετικό από αυτό που απαιτείται στο εν λόγω κράτος (βλ. προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, σκέψη 36).
- 34 Αφετέρου, το Δικαστήριο διευκρίνισε επίσης ότι ένα από τα αποφασιστικά κριτήρια, το οποίο πρέπει να εξετάζεται κατά πρώτο λόγο από τις εθνικές αρχές, είναι το αν η επαγγελματική δραστηριότητα την οποία επιθυμεί να ασκήσει ο ενδιαφερόμενος στο κράτος μέλος υποδοχής μπορεί να διαχωριστεί από το σύνολο των δραστηριοτήτων που καλύπτονται από το αντίστοιχο επάγγελμα στο κράτος αυτό και ότι ένδειξη προς τούτο αποτελεί το αν η εν λόγω δραστηριότητα μπορεί να ασκείται, κατά τρόπο ανεξάρτητο ή αυτοτελή, στο κράτος μέλος όπου έχει αποκτήσει το επίμαχο επαγγελματικό προσόν. Σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που συνεπάγεται ο αποκλεισμός οποιασδήποτε δυνατότητας μερικής αναγνώρισεως των οικείων επαγγελματικών προσόντων είναι ιδιαιτέρως έντονο ώστε να μην μπορεί να αντισταθμιστεί από τον κίνδυνο προσβολής των δικαιωμάτων των αποδεκτών των υπηρεσιών (βλ. προαναφερθείσα απόφαση *Colegio de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos*, σκέψεις 37 και 38).
- 35 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 49 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιβαίνει προς αυτό εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει τη μερική πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, το οποίο είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής, σε υπήκοο αυτού του κράτους ο οποίος έχει αποκτήσει σε άλλο κράτος μέλος ορισμένο τίτλο, όπως τον τίτλο του μασέρ-ιατρικού λουτροθεραπευτή, που του επιτρέπει να ασκεί, στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος, μέρος των δραστηριοτήτων τις οποίες καλύπτει το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, εφόσον οι διαφορές μεταξύ των τομέων δραστηριοτήτων είναι τέτοιες ώστε, στην πραγματικότητα, να πρέπει οπωσδήποτε να πραγματοποιηθεί πλήρης εκπαίδευση προκειμένου να καταστεί δυνατή η πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει αν συντρέχει αυτή η περίπτωση.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 36 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 49 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιβαίνει προς αυτό εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει τη μερική πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, το οποίο είναι νομοθετικώς κατοχυρωμένο στο κράτος μέλος υποδοχής, σε υπήκοο αυτού του κράτους ο οποίος έχει αποκτήσει σε άλλο κράτος μέλος ορισμένο τίτλο, όπως τον τίτλο του μασέρ-ιατρικού λουτροθεραπευτή, που του επιτρέπει να ασκεί, στο δεύτερο αυτό κράτος μέλος, μέρος των δραστηριοτήτων τις οποίες καλύπτει το επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή, εφόσον οι διαφορές μεταξύ των τομέων δραστηριοτήτων είναι τέτοιες ώστε, στην πραγματικότητα, να πρέπει οπωσδήποτε να πραγματοποιηθεί πλήρης εκπαίδευση προκειμένου να καταστεί δυνατή η πρόσβαση στο επάγγελμα του φυσικοθεραπευτή. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει αν συντρέχει αυτή η περίπτωση.

(υπογραφές)